

PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

příloha MPP 2016/2017

CÍL: vytvoření bezpečného a spolupracujícího školního prostředí

Vychází z Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016), tento pokyn je přílohou Minimálně preventivního programu a postupy v něm uvedené jsou součástí tohoto programu.

Charakteristika: Co je to šikanování?

- (1) Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.
- (2) Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Škola má povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Znaky šikany

- 1. NEPOMĚR SIL, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit**
- 2. ÚMYSLNÉ, CÍLENÉ na jednu osobu**
- 3. OPAKOVANÉ, ZÁMĚRNÉ, STUPŇUJÍCÍ SE, kdy dochází k zaměření na jednu osobu či skupinu, nevhodné chování se opakuje a stupňuje**

Projevy: Co agresor směrem k oběti používá?

- (1) Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:
- Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
  - Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).

- Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

(2) Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

Příklady šikanování jsou uvedeny v příloze.

Vazba mezi agresorem a obětí = skrýt vlastní strach a zároveň využít strachu druhého.

Příkladem může být:

Fyzická agrese a používání zbraní – př.: škrcení, dušení oběti, píchání špendlíky, mlácení tyčí, kabelem, páskem, hromadné kopání („Pojď si kopnout, je to zadarmo...“), anonymní hromadné bití, rány pěstí do obličeje a do břicha, fackování, stříhání a opalování vlasů, chycení pevně kolem těla a hození na lavici, násilné sprchování ve vodě nebo i „malé“ namočení, svazování nebo silné objetí kolem rukou, nalepení bonbonu nebo žvýkačky do vlasů, vylití limonády za krk, vysypání brambůrků za košili, výhružné a obtěžující pohybování rukou a hýbání prsty před obličejem a „čechrání“ vlasů .....

Slovní agrese a zastrašování zbraněmi – př.: vyhrožování zabitím (např. přehozením přes zábradlí), násilím (nepustím tě, dokud...), anonymně (např. po mobilu), zastrašování zbraněmi (boxer, břitva, sprej...), nadávání (smrdíš, tlustý prase ...), urážení rodičů, vysmívání se slabostem a handicapům, neúspěchům, chybám, vtípkování na úkor oběti, ironické poznámky, zesměšňování, posmívání se

Krádeže, ničení a manipulace s věcmi – př.: agresori berou peníze, zabavují kapesné, ničí oblečení, přivlastňují si věci oběti, ukradnou nebo ničí učebnice, sešity, věci oběti nebo na ně kreslí různé symboly, plivou na svačinu, do bot, nalijí do bot vodu ....

Násilné a manipulativní příkazy - př.: donucování oběti jíst jídlo, do kterého bylo napliváno, líbat boty, klečat před agresorem, zákaz mluvit s kamarády, platit výkupné, odevzdávat agresorům svačiny ...

Zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary – Př.: spolužáci oběť ignorují, neodpovídají na pozdrav, nereagují na prosbu, dělají, že neslyší, odsedávají si, když si přisedne ke stolu, oběť je pomlouvána, jsou na ní sváděna provinění, kterých se nedopustila, zaplavování nadávkami, „básněmi“, kresbami .....

Nepřímé varovné signály!!!!

Třepotání prsty před obličejem, čechrání vlasů, „přátelské“ vtipy, kanadské žertíky na úkor spolužáka, ponižující přezdívka, smích při neúspěchu, osamocení žáka a jeho chození jako poslední ...

5 stadií onemocnění skupiny

Motto: Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukáčka. Třetí stadium už je klíčové. Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

Michal Kolář

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Stadia šikanování podle Michala Koláře, 1990, 1996, 1997, 2000 aj.

Velká šestka aneb zakrývání šikany!!!

1. Od oběti lze těžko získat podrobnější a často i objektivní informace
2. Agresori často úporně a vynalézavě lžou, používají falešné svědky a nutí oběti ke lhaní nebo odvolání výpovědi
3. Pro ostatní členy nemocné skupiny je příznačný strach vypovídat, chápou to jako „bonzování“

4. Někteří rodiče agresorů chrání své děti za každou cenu
5. Někteří rodiče oběti se obávají spolupracovat při vyšetřování
6. Při některých typech pokročilých šikan pedagogové chrání vůdce agresorů a nevědomě brání vyšetřování

Kdo začíná šikanovat - motivy?

- Upoutání pozornosti – středem pozornosti
- Zabíjení nudy
- Motiv „Mengeleho“ – zkouší, co vydrží
- „prevence“ – chce předejít svému týrání, pro jistotu začne šikanovat
- vykonat něco velkého – dokázat si schopnost výkonu

Varovné signály šikany

Skryté volání o pomoc – žák vchází do třídy až za učitelem, postává u něj o přestávce, postává u kabinetu, přichází pozdě do hodin, chodí všude jako poslední, s nikým se nebaví, nemá kamaráda, má smutnou náladu, působí ustrašeně, nechodí na Tv – nadměrná absence, náhlé zhoršení prospěchu, nesoustředí se při vyučování ...

Subtilní násilí a manipulace - žák je přehlížen, odmítán, izolován, dostává povýšené příkazy a snaží se jim vyhovět, „přátelské“ vtipy a žertíky, ponižování, zesměšňování, třída se směje při neúspěchu žáka před tabulí, jednostranné strkání, šťouchání ....

	Počáteční stadium	Pokročilé stadium
Jak se oběti chovají a jak odpovídají?	Poměrně otevřeně hovoří o tom, co se jim stalo a kdo je šikanoval.	Je patrná ustrašenost, nechtějí prozradit, kdo jim ublížil.
Jak svědkové spolupracují?	Vyjadřují nesouhlas se šikánováním a bez většího strachu vypovídají.	Odmítají vypovídat, tvrdí, že nic neviděli a neslyšeli. Občas přiznávají, že nesmějí nic říct, protože by měli peklo. Případné výpovědi působí podezřele.
Jak se svědkové vztahují k podezřelým agresorům?	Násilí nepopírají a vyjadřují vůči němu výhrady.	Násilí bagatelizují nebo ho popírají.
Jak se o konkrétním násilí vyjadřují ostatní členové skupiny?	Projevují soucit s obětí a porozumění neférovosti.	Oběť je kritizována a znevažována. Často obviněna, že si to vlastně způsobila sama.
Jak se členové skupiny vztahují k trpící nebo zraněné oběti?	Agresori nejsou vnímáni jednoznačně pozitivně, ale diferencovaně, jejich okolí se to nebojí vyjádřit.	Oceňují, chválí a brání agresory, případně pro ně hledají polehčující okolnosti.
Jaká je atmosféra ve skupině?	Malá soudržnost, nespolečenská, omezená „pokulhávající“ svoboda projevu a názoru. Atmosféra je však ještě „živá“.	Těžká atmosféra strachu, napětí a nesvobody. „Špatně se tu dýchá“.

Odpořvednost řkoly: Co m dělat řkola?

(1) řkola m jednoznaĎnou odpořvednost za děti a řky. V souladu s ustanovením ř 29 zákona ř. 561/2004 Sb., o předřkolnm, základním, středním, vřřřm odbornm a jinm vzdělávání (řkolsk zákon), ve znění pozdřřch předpisů, jsou řkoly a řkolsk zřizen povinny zajiřřovat bezpeĎnost a ochranu zdrav dětí, řků a studentů v přuběhu vřech vzdělávacích a souvisejících aktivit a souĎasn vytvářet podmínky pro jejich zdrav vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociln patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogick pracovník řikanovn mezi řky předchází, jeho projevy neprodleně řeř a kařd jeho oběti poskytne okamřžitou pomoc.

(2) řkola m ohlařovac povinnost př výskytu řikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se řikanou k jednání, kter by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestnho činu, obrc se řkola na Policii ĀR. Trestn oznmen je mořn podat také na státní zastupitelství;
- dojde-li k řikan v přuběhu vyuĎovn, s ním souvisejících činností anebo poskytování řkolskch sluřeb, m řkola povinnost tuto skuteĎnost oznámit zákonnému zástupci jak řka, kter byl uĎoĎnkem, tak řka, kter byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze řkolskho zákona (ř 21 odst. 2 řkolskho zákona, dle nhoř mj zkonn zástupci dětí a nezletilých řků prvo mj. na informace o přuběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či řka a prvo vyjadřovat se ke vřem rozhodnutím týkajícím se podstatných zleřitost jejich vzdělávání). SkuteĎnost, že dt někoho řikanovalo nebo bylo řikanovno, lze chápat jako významnou skuteĎnost, kter v přuběhu vzdělávání nastala;
- řkola ohlařuje orgánu sociln prvn ochrany dětí takov skuteĎnosti, kter nasvdĎuj tomu, že dt je v ohrořen buĎ proto, že ho ohrořuje někdo jiný nebo proto, že se ohrořuje svm chováním samo (viz ř 6, 7 a 10 zákona ř. 359/1999 Sb., o sociln-prvn ochraně dětí, ve znění pozdřřch předpisů);
- v přpad řikany se jedná o vřechny případy, které řkola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které víře uvedenm nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco zvařnho, protože nebyl zkonn důvod.

(3) Z hlediska zákona ř. 40/2009 Sb., trestn zákoník, ve znění pozdřřch předpisů (dále jen „TZ“), můře řikanovn řků naplňovat skutkovou podstatu trestnch činů či provinn (dále jen „trestnch činů“). Provinnm se rozumí trestn čin spchan mladistvm - ř 6 zákona ř. 218/2003 Sb., o odpořvednosti mldeře za protiprvn činy a o soudnictví ve věcech mldeře a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mldeře):

vydírání ř 175 TZ, omezování osobn svobody ř 171 TZ, zbaven osobn svobody ř 170 TZ, uĎtisku ř 177 TZ, třkho ublřen na zdrav podle ř 145, ublřen na zdrav ř 146 TZ, ř 146a TZ, vrařdy ř 140 TZ, loupeře ř 173 TZ, krdeře ř 205 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci ř 352 TZ, pořkozen cizí věci ř 228 TZ, znsilnn ř 185 TZ, kuplířství ř 189 TZ, pohlavního zneuřit ř 187 TZ, apod. + nebezpeĎn vyhrořovn ř 353 TZ, nebezpeĎn pronásledování ř 354 TZ, muĎen a jiného nelidského a krutého zacházení ř 149 TZ.

(4) Trestn činy ve vztahu ke kyberřikan

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

(5) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

Označením „šikana“ šetřit a rozumně a uvážlivě volit slova Trestní zákon ČR nezná slovo šikana a nevykládá ho!!!

Pedagog musí šikanování mezi žáky **neprodleně řešit** a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Učitel nebo **vychovatel**, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, **vystavuje se riziku trestního postihu pro neoznámení nebo nepřekažení trestného činu!!!**

Škola v prevenci šikanování: Jak postupovat?

(1) Základem prevence šikanování a násilí na škole je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli). Škola při efektivní realizaci prevence šikanování usilují o vytváření bezpečného prostředí a za tím účelem:

- podporují solidaritu a toleranci,
- podporují vědomí sounáležitosti
- posilují a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- uplatňují spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt
- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

(2) Ředitel školy odpovídá za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016) součástí Minimálního preventivního programu školy. Ředitel zejména:

- Zajistí vzdělávání pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Vzdělávání pedagogických pracovníků se řídí § 10 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému

pedagogických pracovníků, ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb. Vzdělávání školního metodika prevence ve specializačním studiu se řídí § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb.

- Zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, podle potřeby při přecházení žáků mezi budovami školy, do zařízení školního stravování a do školní družiny. Především v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
- Zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.
- Zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování

(3) Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky a studenty k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka.

Všichni pedagogičtí pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce. Důležité aktivity školy nelze spojovat jen s určitým vyučovacím předmětem nebo skupinou předmětů. Vztahy a chování pedagogických i nepedagogických pracovníků vůči sobě a vůči žákům, ovlivňují chování žáků.

(4) Ve školním řádu jsou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

POKUD MOŽNO PRACOVAT VE DVOJICI NEBO TÝMU VE SLOŽENÍ: ředitel školy (nebo jeho zástupce), třídní učitel, školní metodik prevence, výchovný poradce, externí odborník)...

► rozhovor s těmi, kteří na šikanu upozornili a s oběťmi – **zvlášť (NIKDY NE KONFRONTACE OBĚŤ A AGRESOR!!!)**

Práce se skupinou /třídou/ – třídní učitel při třídnických hodinách

Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli).

Cíl: vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí, stmelení kolektivu třídy, předcházení nežádoucím jevům, podpora MPP školy

- **Pravidelná setkávání se třídou**
- **Čas věnován pouze a výhradně léčbě vztahů**, tedy práci se skupinovou dynamikou. Třídně vysvětlíme, že se budeme **pravidelně scházet a mluvit o problémech**, které nám dělají starosti.

- Domluvení PRAVIDEL, prostorového uspořádání a podpůrných rituálů. Pravidla – vracíme se k nim, nejsou neměnná, navrhuje je všichni členové, všichni je musí dodržovat /př.: včasný příchod, aktivní účast, otevřenost a upřímnost, pravdomluvnost, ukázněnost, závaznost rozhodnutí, která se stanoví v kruhu atd./ = společné nalezení max. 5-ti pravidel, která zabrání šikanování a jejich dodržování všemi členy.
- Zavedení kruhového uspořádání – tváří v tvář, oslovení výhradně jmény!!!
- Každý může hovořit, věci, které se týkají třídy, dáme k diskusi, řešíme společně
- Prostor pro hry i diskusi /pravidla komunikace-stanovení a důrazné dodržování/

Program setkání: zahájení, hry (OSV, dynamika skupiny), téma dne, kolečko připomínek a dotazů – vždy slušnou formou /do programu nezařazujeme hry vedoucí k vítězství a porážce nebo které rozdělují hráče na slabé a silné!!!/

Komunitní kruh – postup /slouží k výměně názorů, postojů, pocitů = informací/

1. postupuje předmět – držím ho, mám právo mluvit (učí se naslouchat)
2. nemusím mluvit, když nechci, mohu říci ne (důležitá dovednost)
3. nezpochybňuji, co kdo řekne, nikdo nikoho nesmí soudit (odbourávání zesměšňování)
4. vždy platí diskrétnost = nejmenuji konkrétně osoby (v „kufříčku“ zavřeme všechna jména) = neslouží k řešení konkrétních problémů (př.: Jarda kopl Lenku), ale k promyšlení otázek typu př.: *Proč si děti ubližují? Jak se cítíme, cítím, když mě někdo kopne, jak reagují? Co děláme, abychom se méně báli, abychom zvládli svůj strach?* Informujeme okolí o svých pocitech, ale na nikoho neútočíme.

Zásada: řešíme tady a teď = nevynášíme informace, koncentrace na problém (ne, kdo to spáchal), pozitivní zaměření.

Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

Program proti šikanování: Co je součástí programu?

- (1) Tento program je součástí Minimálního preventivního programu.
- (2) Na tvorbě a realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace jeho tvorby patří ke standardní činnosti školního metodika prevence. Ten podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědný ředitel školy.
- (3) Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne. Současně je třeba stanovit smysluplnou strukturu programu.
- (4) Hlavní součástí programu je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Vyplývá z kompetence jednotlivých osob a specifického postupu a způsobu řešení. Jsou v něm rozpracovány dva typy scénářů:
  1. První zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stádia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování.
  2. Druhý zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její

součinnost se specializovanými institucemi (viz čl. 9) a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.

(5) S krizovým plánem jsou vždy na začátku školního roku prokazatelně seznámeni žáci (přiměřeně jejich věku), studenti a jejich zákonní zástupci.

Postupy řešení šikanování: Co dělat?

1. Vždy dejte najevo, že jste ten správný člověk, kterého si žák vybral. Vaším úkolem není problém vyřešit, ale nabídnout pomoc, jejímž cílem je navázat kontakt a hledat další adekvátní kroky. **Zdůrazněte, že dítě není na problém samo a zajistěte ochranu oběti!**
2. **NIKDY NEŘEŠTE PROBLÉM PŘED CELOU TŘÍDOU!!!**
3. Rozhovor s těmi, kteří na šikanu upozornili a s oběťmi **provádějte vždy zvlášť. NIKDY NESMÍ DOJÍT KE KONFRONTACI OBĚTI A AGRESORA!!!**
4. Proveďte o všech zjištěných okolnostech podrobný zápis, případně nabídněte dítěti hned na začátku odbornou pomoc výchovného poradce, školního metodika prevence, školního psychologa atd.
5. Informujte neprodleně školního metodika prevence (dále jen ŠMP), prodiskutujte další postup. Je-li informován jiný než třídní učitel, informujte též třídního učitele a společně sledujte účinnost opatření.
6. ŠMP informuje neprodleně ředitele školy.
7. **Pokud možno pracujte ve spolupráci s výchovným týmem nebo ve dvojici.**
8. **Podle závažnosti situace jsou potřebné informace předány učitelskému sboru - mimořádná schůze, přednesení případu, výchovná opatření, způsob práce s klimatem třídy. Domluva pedagogů na spolupráci – práce s třídním kolektivem pod vedením ŠMP, školního psychologa a výchovného poradce.**

Tento postup se vztahuje na řešení počáteční šikany (stadium 1, 2, 3 podle Koláře, viz Program proti šikanování). Pokud se jedná o závažná stadia, škola požádá o pomoc odborníky ze SVP nebo PPP. Pokud šikanování naplnilo skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu, oznamujeme tuto skutečnost Policii ČR.

Metody vyšetřování šikany:

- A. Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou) lze doporučit strategii v těchto pěti krocích:**
1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
  2. Nalezení vhodných svědků.
  3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
  4. Zajištění ochrany obětem.
  5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.
- B. Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:**

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

(1) V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

Pedagogické pracovníky jsou seznámeni s informací MŠMT ČR č.j.: 25 884/2003-24 *Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané.*

(2) V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Výchovná opatření: Jak potrestat agresora?

(1) Dále pracujeme s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

(2) Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy.
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy.
- Doporučení zákonným zástupcům obětí i agresorů návštěvy SVP, PPP atd.
- Doporučení zákonným zástupcům umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt v diagnostickém ústavu.
- Podání návrhu OSPODu k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- Vyrozumění Policie ČR.

Při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu je ředitel školy povinen oznámit tuto skutečnost Policii ČR.

V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

(4) V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Vedení školy a užší realizační tým doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Spolupráce s rodiči: Jak postupovat, když rodič nahlásí šikanu?

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování.

Spolupráce se specializovanými institucemi: Kdo nám pomůže?

- (1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány. Zejména:
  - v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
  - v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
  - v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),
  - případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.
- (2) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.
- (3) Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

Selhání školy v řešení šikany: Co dělat?

- (1) V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, je zcela na místě obrátit se na ředitele příslušné školy. Pokud se však projeví nečinnost i ze strany ředitele, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost podaná písemně, osobně nebo v elektronické podobě se přijímá ve všech pracovištích ČŠI. Stížnost je možné adresovat příslušnému inspektorátu ČŠI, samozřejmě je možno podat stížnost i na ústředí tzn. na adresu: Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5, resp. elektronicky na adresu posta@csicr.cz.
- (2) Současně je potřebné v odůvodněných případech zajistit oběti šikanování pomoc psychologa, speciálního pedagoga (etopeda) popřípadě jiného specialisty.

Tento program proti šikanování byl aktualizován dne 9. 9. 2016.

Zpracovala: Mgr. Martina Vöröšová
Mgr. Pavlína Nepožitková

Pozn: Literaturu nabízející OSV, metody pro práci se žáky – podpora dynamiky třídy, interakční hry a cvičení najdete jednak v naší pedagogické knihovně nebo vám poradí ŠMP1, ŠMP2, výchovní poradce pro 1. i 2. stupeň.